

**KURSANTLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Xatamova Gulbaxor Abdumo'min qizi

FVV Akademiyasi tillar kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Kursantlarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish ularning umumiy ta'limining muhim jihati hisoblanadi, chunki bu ularning kasbiy muvaffaqiyati va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning pedagogik va psixologik xususiyatlari, uning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar, samarali muloqotni rivojlantirish usullari va o'qitish natijalariga e'tibor qaratilgan. Tadqiqot tegishli adabiyotlarni o'rganadi, asosiy usullarni aniqlaydi va kadet tayyorlashni takomillashtirish oqibatlarini muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetentsiya, kursantlar, pedagogik usullar, psixologik xususiyatlar, muloqot qobiliyatlari, ta'lim, harbiy tayyorgarlik, rivojlanish.

Zamonaviy ta'lim manzarasi, ayniqsa harbiy muassasalarda, kursantlar o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishga urg'u beradi. Muloqot har qanday professional muhitda, ayniqsa harbiy muhitda muvaffaqiyatli etakchilik, jamoaviy ish va qaror qabul qilishning asosidir. Shunday qilib, kursantlar uchun nafaqat texnik tajribani, balki samarali hamkorlik va operatsion muvaffaqiyat uchun ajralmas bo'lgan kuchli kommunikativ ko'nikmalarni ham rivojlantirish juda muhimdir. Ushbu maqola kursantlarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik va psixologik omillarni tahlil qilishga, o'qitishning samarali usullari va natijalariga e'tibor qaratishga qaratilgan.

Tadqiqotda kursantlar o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishni o'rganish uchun sifatli va miqdoriy tadqiqotlarni birlashtirgan aralash usulli yondashuv qo'llanildi. Ma'lumotlar harbiy akademiyalarda kursantlar bilan o'tkazilgan so'rovlar, intervyular va kuzatuv tadqiqotlari orqali to'plangan. Ishtirokchilardan ularning muloqot tajribalari, muammolari va o'quv dasturlarida qo'llaniladigan pedagogik strategiyalar haqida so'rashdi. Bundan tashqari, turli xil o'qitish usullarining samaradorligini baholash uchun ishlashni baholash va aloqa mashqlari tahlil qilindi.

Kursantlar o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish ularning harbiy va fuqarolik sohalarida muvaffaqiyat qozonishi uchun juda muhimdir. Ushbu jarayonga ta'sir qiluvchi pedagogik va psixologik xususiyatlarga quyidagilar kiradi:

Kognitiv Rivojlanish:

- Kursantlar, boshqa talabalar singari, ta'lim davomida o'zlarining bilim qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Muloqot qobiliyatlari murakkab ma'lumotlarni

tushunish va talqin qilish asosiga qurilgan. Pedagogik yondashuvlar aniq va samarali muloqotga hissa qo'shadigan muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishi kerak.

Hissiy va ijtimoiy aql:

- Psixologik rivojlanish ijtimoiy va hissiy kompetentsiyalarni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Kursantlar o'zlarining his-tuyg'ularini tushunishlari va boshqarishlari va boshqalarga nisbatan hamdardlikni rivojlantirishlari kerak. Samarali muloqot o'zlarining ham, boshqalarning ham his-tuyg'ularini idrok etish, tushunish va ularga munosib javob berish qobiliyatini talab qiladi.

Faol Tinglash Qobiliyatlari:

- Aloqa ikki tomonlama jarayondir. Kursantlar etakchilik rollari uchun juda muhim bo'lgan xabarlarni to'liq tushunishlarini ta'minlab, faol tinglashga o'rgatilishi kerak. Pedagogik jihatdan bu kursantlar dialog va fikr-mulohaza bilan shug'ullanadigan interaktiv mashqlarni o'z ichiga oladi.

Motivatsiyaning roli:

- Motivatsiya kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning asosiy psixologik omilidir. Ichki motivatsiya (mavzu yoki vazifaga qiziqish) va tashqi motivatsiya (tashqi taxminlar yoki maqsadlarga erishish istagi) kursantlarning muloqot qobiliyatlarini o'rganishga qanday yondashishini shakllantiradi. O'qituvchilar uchun kursantlarni erkin muloqot qilish, fikr bildirish va hamkorlik qilishga da'vat etiladigan muhitni yaratish juda muhimdir.

Guruh dinamikasi va jamoaviy ish:

- Kursantlar ko'pincha jamoalarda ishlaganligi sababli, muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga guruh dinamikasi ta'sir qiladi. Jamoa bilan ishlash, nizolarni hal qilish va hamkorlik harbiy hayotning ajralmas jihatlaridir. Pedagogik usullar shaxslararo muloqot va jamoaviy muammolarni hal qilishga yordam beradigan guruhga asoslangan faoliyatni o'z ichiga olishi kerak.

Madaniy Xabardorlik:

- Kommunikativ kompetentsiya turli xil madaniy me'yorlar va muloqot uslublarini tushunishni ham o'z ichiga oladi. Kursantlar uchun turli madaniyatlar va tillarga ta'sir qilish ularning turli xil aloqa muhitlarida harakat qilish qobiliyatini oshiradi. Bu, ayniqsa, xalqaro harbiy hamkorlikda dolzarbdir.

Fikr va mulohaza:

- Konstruktiv mulohazalar kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish uchun muhim pedagogik vositadir. Kursantlarni muloqot tajribalari haqida mulohaza yuritishga, takomillashtirish sohalarini aniqlashga va fikr-mulohazalarni kelajakdagi o'zaro aloqalariga qo'shishga undash kerak. Bunga tengdoshlarni baholash, murabbiylik dasturlari va o'z-o'zini aks ettirish mashqlari orqali erishish mumkin.

Tilni Bilish:

- Kursantlar ko'pincha ko'p tilli sharoitlarda ishlaydilar, chet tillarini bilish ularning kommunikativ kompetentsiyasining muhim jihati hisoblanadi. Xotira, e'tibor va motivatsiya kabi psixologik omillar kursantlarning chet tillarini muloqotda qanchalik samarali egallashi va ishlatishiga ta'sir qilishi mumkin.

Kursantlarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan pedagogik va psixologik omillar bilan shakllanadi. Kognitiv, hissiy, ijtimoiy va motivatsion elementlarni birlashtirgan har tomonlama yondashuv kursantlarda samarali muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishning kalitidir.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kursantlar o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda faol o'rganish va tajriba amaliyotini ta'kidlaydigan pedagogik usullar hal qiluvchi rol o'ynaydi. An'anaviy ma'ruzalarga asoslangan o'qitish usullari haqiqiy muloqot qobiliyatlarini targ'ib qilishda samarasiz bo'lsa-da, rol o'ynash, simulyatsiya mashqlari va guruhlarning o'zaro ta'siri orqali amaliy mashg'ulotlar juda foydali bo'ldi.

Psixologik jihatdan kommunikativ kompetentsiyaning rivojlanishiga o'z-o'zini hurmat qilish, hissiy aql va stressni boshqarish kabi omillar ta'sir qiladi. Shu sababli, kursantlarning stress ostida va etakchilik rollarida samarali muloqot qilishlarini ta'minlash uchun psixologik tayyorgarlikni pedagogik strategiyalarga kiritish juda muhimdir.

Bundan tashqari, tadqiqot kursantlar o'zlarini ifoda etishga, xato qilishga va ulardan o'rganishga da'vat etadigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratish muhimligini ta'kidladi. Muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda tengdoshlarning fikri va murabbiyligi ham muhim rol o'ynadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kursantlarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish ko'p qirrali jarayon bo'lib, pedagogik strategiyalar va psixologik yordamni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, harbiy o'quv dasturlari real muloqot muammolarini takrorlaydigan ko'proq interaktiv va stsenariyga asoslangan ta'lim usullarini o'z ichiga olishi kerak. Bundan tashqari, hissiy intellekt va stressni boshqarishni kuchaytirishga qaratilgan psixologik trening o'quv dasturiga kiritilishi kerak.

Kommunikativ kompetentsiya bo'yicha treningning kursantlarning haqiqiy harbiy operatsiyalarda ishlashiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganing.

Xalqaro harbiy kontekstda muloqotda madaniy kompetentsiyaning rolini o'rganing.

Raqamli aloqa vositalarining kadetlarning aloqa ko'nikmalarini rivojlantirishga ta'sirini o'rganing.

Ushbu omillarni hal qilish orqali harbiy muassasalar o'z kursantlarini kariyeralarida duch keladigan murakkab aloqa talablariga yaxshiroq tayyorlashlari mumkin.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgustdagi □Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida□gi PF-5789-sonli Farmoni.
2. Андреев А.А. Дидактические возможности средств информатики телекоммуникаций и их технологий в системе дистанционного обучения // <http://vzv.ito.su/1998-99/h/andreev-t.html>.
3. Aripov.M. Aripov M., Muhammadiev Informatika, informatsion texnologiyalar. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent, TDYUI, 2004. – 275 b.
4. Асекретов О.К. Борисов Б.А., Бугакова Н.Ю. и др.. Современные образовательные технологии: педагогика и психология: монография. – Новосибирск: Издательство СРНС, 2015. – 318 с. <http://ssiense.vvsu.ru/files/5040BK65-273B-44BB-98K4-KB5092BE4460.pdf>.
5. Багаева И.Д. Профессионализм педагогической деятельности: сущность и структура // Профессионализм педагога: Тезисы докладов и сообщений. – Ижевск, – СПб, 2000.
6. Бакиева Г.Х. Семантика: содержание и выражение // Филология масалалари. – № 2. – Т.: УзГУМЯ, 2003. – С. 5-8.
7. Begimkulov U.SH. Malaka oshirish tizimida zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish // Xalq ta'limi. – Toshkent, 2004. – № 6. – В. 132-137.